

Stichting Vrienden Frans Bloemen

NIEUWSBRIEF

Maretak of Vogellijn, *viscum album*

Nieuwsbrief jaargang 11, no 4 , dec 2003

Stichting Vrienden Frans Bloemen

Opgericht 3 oktober 1992.

Doel: in zo breed mogelijke kring de belangstelling voor archeologie bevorderen waarbij de praktisch continue bewoningsgeschiedenis van Wijchen e.o. centraal staat.

Het lidmaatschap geeft recht op:

- toezending nieuwsbrief, 4x p/j.
- gratis toegang Museum Kasteel Wijchen
- gratis bezoek lezingen / excursies

Voorts is er de mogelijkheid tot deelname aan werkgroepen.

De werkgroepen vallen alle onder verantwoordelijkheid van het museumbestuur.

Ledenadministratie:

secretariaat Stichting: Postbus 221, 6600 AE Wijchen

o.a. voor opgave nieuwe leden, adreswijzigingen en opzeggingen (vóór 1 december).

Postbank nr.: 81.26.978 (heeft de voorkeur)

ING-Bank nr.: 68.16.38.338

Redactie NIEUWSBRIEF

Nelly Goebertus tel.: 024 - 6413180

Herman van Leeuwen tel.: 0487 - 532299

Jacques Rommens: tel.: 024 - 6422232

Mariëtte Zikking tel : 024 - 6414984

Redactieadres: Diepvoorde 32-02

6605 GW Wijchen tel.024 - 6422232

REDACTIONEEL:

door Nelly Goebertus

Surprises, pakjesavond, sneeuw, kerstbomen, maretak. Het zijn de steekwoorden voor de laatste maand van het jaar. En voor het museum ook de laatste maand in de ons zo vertrouwde vorm. Het laatste jaar voor, van verschillende besturen, die samen de beheersgroep vormen, het laatste jaar dat alle museumwerkzaamheden onder de hoede van Brigit vielen. Misschien wel het laatste jaar van de stichting 'Vrienden Frans Bloemen'. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat de 'Vrienden' gaan verdwijnen, maar er zal waarschijnlijk wel een verandering en verbreding van opzet komen, zodat de belangen van kunst en archeologie zullen gaan samenvallen. De veranderingen moeten gaan leiden tot verbeteringen: meer bezoekers, betere samenwerking en presentatie. We gaan er vanuit dat het nieuw te vormen bestuur, de 'Vrienden', de vrijwilligers en de museumleiding tot een hechte samenwerking komen. U leest er meer over in de bijdrage van de voorzitter van de 'Vrienden', Wim Kattenberg, in zijn bijdrage 'Van de bestuurstafel'. De redactie van de 'Nieuwsbrief' ziet de verbreding van de redactie als een noodzaak. We zijn vooruitlopend op de veranderingen op zoek naar iemand, die een goede kijk op moderne kunst heeft en daarover wil schrijven. Wij willen de aandacht, in deze tijd van het jaar vestigen op een bijzondere surprise voor alle vrienden. De werkgroep Kasteleninfo heeft gezorgd voor een schitterend uitgevoerd katern over kasteel Hernen en zijn bewoners. Leuk voor onder de kerstboom of in de zak van Sinterklaas. Kijk verderop in dit nummer hoe je extra exemplaren kunt bestellen.

Cees Mulder schrijft geheel in de stijl van de kerstviering, over natuurlijk de maretak of mistletoe, een parasitaire plant, omgeven met legenden en oude tradities. Lees erover bij een knapperend haardvuurtje.

Een andere Cees, namelijk Cees van Kouwen, gaat voor ons het Wijchens Ven uitdiepen. Hij weet veel over de ontstaansgeschiedenis en brengt ons daarvan op de hoogte. Leuk om te weten als we er weer eens kunnen gaan schaatsen.

Er staan weer nieuwe activiteiten op het programma, zoals in januari de nieuwe tentoonstelling en in december de ledenvergadering, heel belangrijk voor alle vrienden. Let op de aankondiging en noteer de datum. En niet te vergeten de 'Sprokkels', allerlei wetenswaardigheden op het gebied van de archeologie.

Wij wensen al onze vrienden, begunstigers en vrijwilligers heel fijne kerstdagen. Heel veel goeds in het nieuwe jaar en hopen velen van u op de ledenvergadering te zien.

Voor het museum : EEN VLIEGENDE START!!!!

Inhoud

REDACTIONEEL

VAN DE BESTUURSTAFEL

KATERN HEERLIJKHEID HERNEN

PRIKBORD

EXPOSITIES MUSEUM

ACTIVITEITEN

MARETAK

WIJCHENS VE(E)N

ARCHEOLOGISCHE SPROKKELS

Van de Bestuurstafel

door Wim Kattenberg (voorz.)

De relatie Stichting Vrienden Frans Bloemen en de nieuwe Stichting Museum.

In de nota van Arbe Minch over de "Bedrijfsmatige consequenties verzelf- standiging" (juli 2003) wordt op blz. 18 onze Stichting uitgenodigd een standpunt in te nemen wat betreft de toekomstige relatie met de nieuwe Stichting Museum . Het gaat daarbij om de keuze tussen :

- a. een stake-holderrelatie op afstand ; zakelijk zij het vriendschappelijk;
- of
- b. een hechtere relatie ,waarbij de Stichting een adviserende positie heeft en onderdelen van taken op zich neemt.

Omdat het niet de bedoeling is dat we als Bestuur alleen deze keuze maken, wil ik deze "Van de Bestuurstafel" gebruiken om op twee punten in te gaan die naar mijn idee van belang zijn om tot een weloverwogen keuze te komen. Omgezet in een vraag gaat het om de volgende punten:

1. Wat waren de oorspronkelijke doelen van de Stichting ?

Het lijkt me van belang daar nog eens goed naar te kijken, omdat ten aanzien daarvan de vraag gesteld moet gaan worden of we ons daaraan blijven vasthouden of dat we ze gaan herzien.

2. Wat heeft de Stichting tot nu gedaan voor het museum ?

Het lijkt me van belang ook daar goed naar te kijken, omdat ook op dat terrein zich de vraag opdringt of we verder gaan met deze activiteiten voor het museum of daarmee stoppen ?

ad 1. Wat waren de oorspronkelijke doelen ?

Wat de doelen betreft houden we nog steeds vast aan die welke in 1992 zijn geformuleerd in het Beleidsplan. Het is van belang daarbij op te merken dat in het Beleidsplan met zoveel woorden staat dat de Stichting onafhankelijk wil staan ten opzichte van het Museum. De Stichting stelt zich tot doel :

- wat het museum betreft :

- . het financieel te ondersteunen om de kwaliteit te verhogen en uitbreiding van activiteiten mogelijk te maken;
- . directe ondersteuning door vrienden te stimuleren deel te nemen aan werkgroepen op de voor een museum noodzakelijke terreinen; o.a. op het terrein van educatie, inventarisatie, toezicht, etc.
- . verbreding van het draagvlak onder de bevolking door het organiseren van open dagen, dia-of filmavonden, rondleidingen, etc.

-wat de vrienden betreft :

- . het binden van de vrienden aan de Stichting door het vormen van thema-gerichte vriendenkringen* en een nieuwsbrief
- . hen te activeren zich inhoudelijk te verdiepen door lezingen, excursies, etc.

* de latere werkgroepen in het museum zijn daaruit ontstaan (zie onder ad 2)

ad 2. Wat heeft de Stichting tot nu toe gedaan in het museum ?

- op financieel terrein : het was de Stichting die middels een geslaagde sponsoractie de inrichting van een nieuw museum in het kasteel mogelijk maakte. De Stichting maakte vervolgens de aankoop van nieuwe aanwinsten mogelijk, droeg bij aan de winkel en de tuin, etc.

-wat de directe ondersteuning betreft : hoewel het van meet af aan niet de bedoeling was als Stichting zich geheel te richten op het museum ; hebben de kringen thema's genomen die direct te maken hadden met wat er in het museum ontwikkeld moest worden. De latere werkgroepen in het museum zijn dan ook daaruit ontstaan. Op allerlei terreinen moesten namelijk van de grond af aan zaken ontwikkeld worden. Zo ontstond de kring educatie, inventarisatie collectie, ondersteuning (de latere suppoostengroep), winkel, kastelen, proto-historische tuin, etc.

Er hadden echter ook andere niet direct op het museum gerichte kringen kunnen ontstaan. De kastelen-info en de tuin waren in dat opzicht al extra-toevoegingen toen doorgezet door de mogelijkheid van Europese subsidie. Maar het hadden ook kringen kunnen zijn op het vlak van op de omgeving gerichte studie met als doel het opzetten van een studiecentrum(met workshops voor omgevingsgeschiedenis) of op cultuur-toeristisch gebied : een bezoekerscentrum. Activiteiten die, wat breder gedacht dan het museum, in de lijn liggen van de doelen van de Stichting.

- wat verbreding van het draagvlak betreft heeft de Stichting door het openstellen van filmavonden, lezingen voor iedereen en de publieke deelname aan de door de Stichting georganiseerde fietstochten de belangstelling voor cultuur en omgeving trachten te bevorderen. De achterliggende gedachte daarbij is dat een cultuurvriendelijk klimaat gunstig is voor het museum.

Samenvattend zou ik willen zeggen, dat als je naar de doelen en de praktijk van de Stichting Vrienden Frans Bloemen kijkt, is er van begin af aan sprake geweest van een hechte relatie met het museum . Naast financiële ondersteuning heeft de Stichting veel taken op zich genomen. Wat we hebben gedaan valt onder keuze 2. Door de vrienden is de afgelopen jaren veel werk verzet. Een aantal daarvan is daar zeer aan gehecht geraakt.

Het is daarom best wel goed , je kunt twisten over de wijze waarop we in de huidige situatie zijn terecht gekomen, dat iedereen nu gedwongen wordt enige afstand van te nemen om opnieuw een

weloverwogen keuze te kunnen maken. Ik hoop overigens dat het niet een puur individuele beslissing zal zijn, maar dat door iedereen daarbij ook gedacht wordt aan de positie van de Stichting. Zonder deze Stichting was het museum nooit zo ver gekomen.

Lezing :

door Wim Kattenberg, 11dec. 2003

**Titel : Onder de rijksappel en de kromstaf
Geschiedenis van Wijchen 750-1650**

De Nederlanden (behalve Vlaanderen) werden na het uiteenvallen van het Rijk van de Karel de Grote toebedeeld aan Oost-Frankenland (Verdelingsverdrag van Verdun 843). Het mag gerust verbazingwekkend genoemd worden dat uit het intern sterk verdeelde Oost-Frankenland het Duitse Keizerrijk ontstond, dat een aantal eeuwen een overheersende positie in West-Europa innam. Een belangrijke factor die het overwicht van het Duitse Rijk in Europa verklaart is dat de keizers hun macht baseerden op de kerk. De keizers beleenden bisschoppen met territoriale vorstendommen. Het rijksleger werd grotendeels gerekruteerd uit ridders en manschappen uit die gebieden.

Deze machtspolitiek is in hoge mate ook bepalend geweest voor de ontwikkeling van het rivierengebied en Wijchen. Het zijn het aartsbisdom Keulen en het bisdom Utrecht die verhoudingsgewijs naast de graven van Gelre en Kleef en een aantal lokale heren veel invloed kregen in met name Wijchen.

Vroege kerstening

Het feit dat Karel de Grote een palts (het Valkhof) liet bouwen in Nijmegen en aan de Benediktijnen van de abdij St.Valery(Nrd.Frankrijk) opdracht gaf een priorij te stichten op de plek nu nog altijd aangeduid met St.Walrick heeft te maken met de verovering en kerstening van Friesland. Onder de Merovingers was het allemaal al begonnen. Zij steunden het zendingswerk van Willibrord en Bonifatius. Wat Karel de Grote deed was al datgene wat bereikt was, consolideren. Kerkelijk stelde hij het Rijk van Nijmegen en het rivierengebied onder toezicht van het aartsbisdom Keulen. Vanaf de tiende eeuw werden er vanuit Keulen parochies gevestigd: Leur (met de kapellen Bergharen en Nederasselt),

Balgoy, Niftrik, Batenburg en Wijchen. Het toezicht daarop werd overgelaten aan het dekenaat Xanten (en in het verlengde daarvan het sub-dekenaat Zyfflich). Om stiften of kapittels en kloosters inkomsten te garanderen werden deze toegestaan landgoederen of domeinen te ontwikkelen. Het Stift Xanten kreeg die mogelijkheid in Batenburg en Niftrik. Het Stift Kranenburg in Wijchen. De Cisterciënzers kregen daarvoor de ruimte in Woezik en later Leur. Het bisdom Utrecht stond het Kapittel van St.Jan toe Balgoy te ontwikkelen.

Uit het feit dat het aartsbisdom in Leur naast de geestelijke vertegenwoordiger (vicaris) een voogd aanstelde (de van Heinsbergers) die de wereldlijke macht had komt naar voren dat Keulen steeds meer territoriale belangen kreeg. Voor Gelre en Brabant was dat zo bedreigend dat ze lange tijd een monsterverbond slofen.

Strijd om de macht

De Duitse keizers gunden ook andere machthebbers dan de Keulse en Utrechtse bisschoppen invloed in het rivierengebied. In de elfde eeuw waren dat de grondleggers van het latere Hertogdom Gelre , de Wassenbergers, en de Heren van Batenburg. Later kwamen daar ook de graven van Kleef bij. Wat dezen te doen stond, was ook de kleine lokale heren aan het gezag van de keizer te onderwerpen. Het gaat daarbij met name om de vrije heerlijkheden Hernen, Balgoy en Wijchen. Hernen kwam daarbij op den duur bij Gelre. Balgoy bij Kleef. Batenburg had lange tijd Leur in de greep en trok Wijchen aan zich.

Ottonisering

De macht van de keizer drong van meet af aan ook diep door op cultureel gebied en dan vooral wat de bouw van kerken betreft. In het Duitse Rijk ontwikkelde zich een geheel eigen bouwstijl : het Ottoons.

Ontleend aan de Romeinse basiliek waar aan de westkant in een absis het beeld van de keizer stond kent de Ottoonse kerk een sterk ontwikkelde westbouw met de keizerszaal tegenover het oostelijk koor : het domein van de priesters. Omdat het Duitse Rijk zich uitstreckte tot diep in Italië vinden we veel stijlelementen terug in de Ottoonse stijl uit Lombardije en Ravenna; onder andere annexen(zij-

kapellen), nissen, lisenen en rondvensters (oculi). Het kussen- en teerling- kapiteel was een ottoonse vinding.

In wat er over is van de oorspronkelijke parochiekerk van Leur, de tot in Rijnlandse stijl (voortgekomen uit het Ottoons) omgebouwde pseudobasilieken in Batenburg en Bergharen en wat we zien op afbeeldingen van Niftrik, Wijchen en Balgoy vinden we de Ottoonse invloed terug. Het aartsbisdom Keulen bleef de Ottoonse stijl lang trouw.

KATERN HEERLIJKHEID HERNEN

*in de Katernenreeks Wijchens Meer
deel 2*

Vorig jaar bestond onze Stichting 10 jaar. Uw bestuur heeft toen besloten, in de feestvreugde alle Vrienden te laten delen. Mevr. drs. Agnes de Knecht -de Boer, historica, heeft onlangs een katern geschreven over de geschiedenis van de Heerlijkheid Hernen (vanaf het jaar 1247 tot 1940). Ontwerp en opmaak is van Artstudio Tejo Akkerman uit Wijchen. Drukkerij A & K te Andelst tekent voor de druk. Met bijzondere dank voor de uitvoering.

Het bestuur van de Stichting Vrienden Frans Bloemen wil dit boekwerk aan elke Vriend **cadeau** doen.

Elke Vriend kan deze fraaie katern (28 bldz.) - deel 2 - afhalen bij mevrouw Gonnie Borsten (Oud Ravensteinseweg 15, Wijchen na een telefoontje aan haar: **024 - 6413998**). Tevens is er de mogelijkheid bij haar in te tekenen op een lijst om toekomstige katernen te kopen (de prijs staat echter nog niet vast). Aan die intekening bent u dus **niet** gebonden. De redactie kan dan echter wel een beter beeld hierdoor krijgen. Een Vriend **buiten** Wijchen, die geïnteresseerd is, wordt "de katern" zo gauw mogelijk toegezonden. In het Museum Kasteel Wijchen ligt een exemplaar (tijdens de openingstijden) ter inzage. Bij de beide boekhandels (Bruna en Plantage De Kleijn) in Wijchen kunnen belangstellenden een katern kopen voor Euro 5,95. Maak daarom nog gauw geïnteresseerde

kennissen tot Vrienddan krijgen ze naast het lidmaatschap dit gratis kerstgeschenk

Voor de komende jaren worden (waarschijnlijk) katernen over andere boeiende archeologische Wijchense onderwerpen of met het museum Kasteel Wijchen gerelateerde onderwerpen geschreven. Deze zullen niet gratis zijn.

VERKORTE LITERATUURLIJST KASTEEL HERNEN :

- A. de Boer, Kasteel Hernen, *Het transformatieproces van het kasteel vanaf de stichting van het kasteel in de veertiende eeuw tot en met de zeventiende eeuw*, doctoraal scriptie K.U. Nijmegen 1999.
- D.J.G. Buurman, " Het kasteel Hernen", *Bulletin* K.N.O.B. (1954), 73-96.
- J.C. Bierens de Haan en J.R.Jas, *Geldersche Kasteelen tot defensie en eene plaissante wooninge*, Zwolle 2000
- J.C. Bierens de Haan, M. Knuijt, J. van der Zeyden, *Kasteel Hernen*, Arnhem 2003
- K. Dansen en T. Roozen, *Gids voor de terreinen van de Stichting Het Geldersch Landschap*, Arnhem 1994
- A.G. Schulte, *De Monumenten van Geschiedenis en Kunst. Het Rijk van Nijmegen/Oostelijk gedeelte en de Duffelt*, 's- Gravenhage 1983

Prikbord :

BIJ DE VOORPLAAT :

Maretak of Vogellijm, Viscum Album.

MUSEUM IS PAS LEUK ALS JE ER IETS KUNT DOEN (uitspraak van een jongere)

MUSEUMJAARKAART

Museumjaarkaart (MJK) heet voortaan Museumkaart (MK). Museumkaart zal alleen nog in abonnement worden verkocht. Men heeft dus geen jaarkaart meer, maar is 'lid van de MK'. De abonnementsprijs is Euro 25,-. Voor vragen neem contact op met Jeroen Branderhorst, jbranderhorst@museumvereniging.nl of 020 - 5512920

Exposities museum kasteel :

EXPOSITIE 1: MARIJKE VAN BALEN

schilderijen en beelden

tot 12 januari 2004

EXPOSITIE 2: KARIN ELFRINK

schilderijen

van 16 januari tot 14 maart 2004

ACTIVITEITEN :

Donderdag 11 december 2003.

extra-ledenvergadering van onze Stichting.
aanvang 19.30 uur. Tot 20.15 uur
inloop vanaf 19.00 uur

Plaats: Zaal Sterrebos, café De Arend, Wijchen

na de pauze een dialezing door drs. Wim A. Kattenberg met als titel: 'Onder de rijksappel en de kromstaf . Geschiedenis van Wijchen 750 -1650'. (zie verdere informatie elders in dit nummer)

Dinsdag 10 februari 2004

dialezing door drs. H.M.P. Bouwmeester van BAAC (een archeologisch bedrijf). Het betreft de eerste resultaten van een driejarig durende opgraving op de Loëer Enk (dekzandgebied) nabij Zutphen.

De thema voor deze avond is: "2000 jaar wonen op de Loöer Enk" ; het betreft onderzoeksresultaten op deze plek vanaf het Neolithicum t/m de IJzertijd.

Plaats Zaal Sterrebos, Wijchen, zaal 3
aanvang 20.00 uur, inloop vanaf 19.30 uur.

donderdag 25 maart 2004

dialezing door drs. Peter van den Broeke, de welbekende IJzertijdexpert uit Nijmegen met als thema:"archeologisch nieuws uit het Waalspronggebied".Plaats Zaal Sterrebos: café de Arend, Wijchen

aanvang 20.00 uur, inloop vanaf 19.30 uur.

18 januari 2004

curcus 'vilt een oeroude techniek' o.l.v. Inge Evers en Els Becker.

24 januari 2004

curcus 'kleden viltten' o.l.v. Inge Evers en Els Becker.

Opgeven bij Els Becker, Veerstraat 16, 6624 BG, Heerewaarden.
Tel. 0487-572003

De Maretak.

door Cees Mulder.

Leid in de kersttijd je vriend of vriendin onder de Maretak en je mag hem of haar kussen.

Etymologisch betekent dit woord: De stok van een boze geest. In het midden Nederlands betekent 'maar' boze geest. Dit woord vinden we terug in ons woord nachtmerrie en in het Engelse nightmare.

Wat is de Maretak eigenlijk voor een plant? Hij is lid van de Vogellijmfamilie en zijn wetenschappelijke naam is *Viscum album*. De plant is een halfparasiet, wat betekent dat hij wel groene blaadjes heeft. De bloempjes zijn geelachtig groen en de giftige bessen zijn tegen het jaareinde glanzend wit. Als de vruchten door vogels worden meegenomen dan kleven zij vast op de takken van de gastbomen. Zij ontwikkelen zich bij voorkeur op bomen met zacht hout zoals de populier, appel en linde. Het zaad ontkiemt en de

wortels dringen het hout binnen totdat die de vochtvoerende lagen hebben bereikt, waar ook het transport van de mineralen plaatsvindt. Een enkele keer groeit een Maretak op een eikenboom.

Bij de Kelten waren juist de planten die op een eik groeien heel bijzonder. Dit komt omdat voor hen de eik een heel belangrijke boom was. Het hout is hard en kan overal voor worden gebruikt. Deze bomen kunnen oud worden en daarom worden heel belangrijke zaken met deze bomen vergeleken. Hun eikels zijn voedsel voor mens en dier, rauw gegeten zijn ze een bewustzijnsveranderend middel.

Het Welshe woord voor dru e is derwydd, dat eikenman betekent. Zij leerden dat deze Maretak alles geneest, mens en dier vruchtbaar maakt en een tegengif is voor alle vergiften. Het oogsten van deze plant gebeurde met een bijzonder ritueel. Alleen de dru e mocht dit doen, bij voorkeur met een gouden sikkel. De oogst werd opgevangen met een schone witte doek. In dit opzicht is de beschrijving van Asterix en Obelix historisch verantwoord.

De toepassing als tegengif doet mij denken aan een scene uit de Odyssee. Als Odysseus op weg gaat naar het paleis van Kirke, geeft Hermes hem een plant waarmee hij ongevoelig wordt voor het gif in de toverdrank van de godin. Hierdoor herkent Kirke in hem een gelijkwaardige partner. Daarna brengt Odysseus een redelijk aangename tijd met haar door.

De Odyssee is gesitueerd in de Bronstijd, gezien de beschrijving van de wapens.

De Maretak speelt ook een belangrijke rol in de verhalen van de Oude Scandinavische volken. Omdat de plant parasitair groeit gaven zij hem een ambivalente betekenis. Het vergif van de bessen kan een tak van een perenboom doden, maar een ent op die plek ingebracht, loopt uit. Zo is de plant een symbool geworden van dood en wederopstanding.

In de mythe over de dood van de lievelingsgod en zwaarddrager Baldr heeft de Maretak een doorslaggevende rol.

Literatuur.

Dr H. W. Heinsius en Dr Jac. P. Thijssen, Ge I. Flora van Nederland, Amsterdam 1942.

Sabine Heinz, Keltische Symbolen, Hoevelaken, 2000.
Homerus= Odyssee, vert. M. A. Schwartz, Amsterdam 1999.
Lisa Schroeter-Bieler, Skandinaviën, Freiburg 1987.
Roy Willis e. a. Mythen van de mensheid, Baarn 1994
Onder meer: Elseviërs gids van geneeskrachtige kruiden, Amsterdam, 1977.

Het Wijchens Ve(e)n

door C.J.P. van Kouwen

Wie kent niet het rustiek gelegen Wijchens Ven, even oostelijk van Alverna ? Een prachtig stuk natuurgebied en een paradijs voor hengelaars. De merkwaardige gebogen vorm zal bij menigeen de vraag hebben doen rijzen op welke wijze en wanneer dit water ontstaan moet zijn. Om hier een antwoord op te geven moeten we allereerst stellen dat het Wijchens Ven eigenlijk helemaal geen ven is in de juiste betekenis van het woord.

Een ven is een met water gevulde, door de wind uitgeblazen laagte in een stuifzandlandschap. Een moeilijk doorlaatbare leembodem zorgt er verder voor dat het water niet wegzakt. Zie bijvoorbeeld de bekende Hatertse Vennen. Het Wijchens Ven voldoet echter geheel niet aan deze voorwaarden. Geologische onderzoeken hebben uitgewezen dat het Wijchens Ven op een geheel andere wijze ontstaan is.

Hiervoor moeten we terug naar de laatste grote ijstijd, ongeveer 120.000 jaar geleden, toen de Maas ook al het Rijnwater opnam dat via het Niersdal bij het huidige Gennep in de Maas stroomde. De oude Rijnbedding was ten oosten van Nijmegen door enorme ijsmassa's geblokkeerd. Deze gezamenlijke Rijn-Maas stroomde vanaf Gennep noord-westelijk langs Wijchen in de richting van Tiel. Deze rivier was geen enkelvoudige stroom maar een kilometers breed netwerk van verschillende geulen. Dat kwam omdat de bodem hier toen tot op grote diepte in konstant bevroren toestand verkeerde en niet toeliet dat de watermassa's die in het voorjaar met grote snelheid kwamen afzetten, diepe beddingen uitsleten. Er werden met het water grote hoeveelheden zand en grind aangevoerd, die nu de ondergrond vormen van het westelijk riviereengebied. In deze tijden is het Wijchens Ven ontstaan als een der hoofdgeulen van de Rijn-Maasrivier. Toen de ijstijd ten einde liep steeg door het afsmelten van het landijs het zeeniveau geleidelijk tot bijna de nu bekende hoogte. De stroomssnelheden van de rivieren werden daardoor veel minder;

hierdoor kon zich leem gaan afzetten. Als gevolg hiervan slibden veel stroomgeulen dicht of werden afgesneden.

Ook de Rijn had intussen weer een andere bedding genomen. In het rivieren-leemgebied, dat men aantreft tussen Hatert en Malden enerzijds en het zandgebied tussen Heumen en Alverna anderzijds, bleef het Wijchens Ven als een restant van de Rijn-Maasrivier bestaan. Vanaf ongeveer 11.000 jaar geleden begon in een warme periode deze oude rivier langzaam dicht te groeien. Langs de oevers vormden de restanten van bomen en struiken en andere planten een steeds dikker wordende laag veen. Na een koude periode van enkele eeuwen waarin zandverstuivingen het landschap deden ontstaan wat we nu nog kennen, zette het verveningsproces zich verder voort. In het begin van de jaartelling was de oude rivier door het veen bijna geheel aan het oog onttrokken. Dit veen zou later van grote betekenis zijn voor de inwoners van Wijchen. De Wijchenaren hadden namelijk van ouds het recht jaarlijks hier, voor eigen gebruik, een voorraadje turf uit te steken. Hoe dit recht ontstaan is, is niet bekend, het betrof hier waarschijnlijk een zogenaamd gemeent. Dat wil zeggen, een tot het gemeenschappelijk dorpsbezit behorend recht of goed. Zo kennen we ook in die tijden gemeenschappelijke weiden, bossen en dergelijke. "Het Wijchens Veen", dat is eigenlijk de juiste benaming, heeft nadat het lange tijd de Wijchenaren van brandstof had voorzien, weer het aanzien gekregen van een open water. Aan het einde van de 18e eeuw raakt de turf langzaam op. Dat werd nog in de hand gewerkt door lieden van buiten Wijchen, die voor de handel turf kwamen steken. De Wijchenaren vonden dat ze op deze wijze letterlijk in de kou kwamen te zitten en besloten dat er een reglement moest komen waarin hun rechten op het veen vastgelegd moesten worden. Zo ontstond het eerste reglement op het Wijchens Veen in 1782. Later in 1789 zou er nog een tweede uitgebreider reglement volgen.

REGLEMENT

OP 'T WICHENSCHEN VEEN

IN 'T RIJK VAN NIJMEGEN

TE ARNHEM, bij Will Alb. van Goor. ordin.
Drukker van den Edele Hove van Gelderland, 1782

Dit artikel is eerder vermeld in " Uit Wychens Historie",

Archeologische Sprokkels :

door Jacques Rommens

Meer geld nodig voor graafwerk archeologie bij bouw Waalsprong

De archeologische opgravingen in De Waalsprong gaan miljoenen euro's extra kosten. Dat staat te lezen in de gemeentelijke stukken die de plankosten van de Waalsprong opnieuw tegen het licht houden. De begroting voorziet bijna alleen in de kosten van het opgraven. Er is nauwelijks geld voor de wetenschappelijke uitwerking en publicatie van het materiaal.

(Bron: De Gelderlander, 22 jan. 2002)

Gallo - Romeinse tempel Elst

De grote Gallo-Romeinse tempel in Elst is rond zeventig na Christus gebouwd. Niet dus. Het gebouw blijkt dertig jaar jonger te zijn en dat plaatst de tempel in een heel ander licht. Het werd altijd met stelligheid gebracht. Deze grote, vlak na de Tweede Oorlog ontdekte tempel dateerde uit 70 na Christus. Aangenomen werd altijd dat de tempel na de Bataafse opstand werd neergezet. Het heiligdom zou op symbolische wijze uitdrukking geven aan de herstelde vertrouwensband tussen Bataven en Romeinen, luidde de verklaring. Onzin blijkt nu. De tempel is dertig jaar jonger en is volgens precieze berekeningen gebouwd in het jaar 97." Met een speling van zes jaar daarboven of zes jaar eronder", aldus archeologisch onderzoeksleider Nico Roymans van de V.U. in Amsterdam. Volgens Roymans komt de monumentale tempel hiermee in een compleet ander historisch licht te staan. De conclusie dat de herstelde vriendschapsrelatie tussen Romeinen en Bataven de aanleiding vormde voor de bouw van de tempel kan wat hem betreft de prullenbak in. De onderzoeksleider heeft meteen een andere theorie paraat. " Keizer Traianus verleende de Bataafse gemeenschap bijzondere privileges, nadat Nijmegen van hem rond het jaar stadsrechten had gekregen. " Dát is de historische achtergrond van de bouw van de tempel. "Vermoedelijk" voegt de archeoloog daar aan toe. Niemand had het ooit ontdekt als er in de buurt van de kerk waaronder de Romeinse tempelresten liggen vorig jaar geen

problemen met de rotering waren geweest. Bij werkzaamheden werden voor archeologen interessante vondsten gedaan. Er werd onder meer een mortellaag aangetroffen die mogelijk bij het plaveisel van het tempelhof hoorde. Daarop werd besloten het hele terrein rondom de kerk uit te kammen.

Ook eerdere vondsten werden nog eens onderzocht. Zoals de eikenhouten palen waarop de fundamente van de tempel en de omheiningmuur rusten. Die palen vormen nu, volgens de archeologen van de universiteit, het bewijs dat hun voorgangers fout zaten!

"Tijdens archeologisch onderzoek in 1947 zijn die heipalen gevonden, zegt Roymans. "Maar daar konden ze toen niets mee. Inmiddels kunnen we echter jaarringen opmeten en bij benadering zeggen wanneer de gebruikte bomen zijn geveld: rond het jaar honderd."

(Bron: De Gelderlander, 3 oktober 2002)

Bijzonder hoogleraar

Prof. Fons Asselbergs is op 14 maart II. benoemd tot bijzonder hoogleraar Monumentaal Bouwkundig Erfgoed van de KUN. Zijn oratie werd op die dag uitgesproken in de St. Stevenskerk te Nijmegen. Asselbergs is ook directeur van de Rijksdienst voor Monumentenzorg.

(Bron: De Gelderlander, 22 maart 2003)

Romeinse grens

"De Romeinen zijn langer in ons land gebleven dan aanvankelijk werd gedacht" beweert prof. dr. Michaël Erdrich, hoogleraar Provinciaal-Romeinse archeologie aan de KUN. De reden is dat ze meesters waren in conflictbeheersing. Om zich te beschermen tegen aanvallen uit het noorden en oosten zorgden de Romeinen ervoor dat ze afspraken maakten met lokale Frankische stammen.

In ruil voor de hulp van de Franken, mochten deze Germaanse stammen zich binnen het Romeinse Rijk vestigen, mochten ze op de Romeinse markten komen, maar ze moesten wel voorkomen dat er aanvallen op het rijksgebied werden uitgevoerd en hun krijgers ter beschikking stellen van het Romeinse leger. Prof. Erdrich baseert zijn stelling op archeologische vondsten in dit gebied en sporadische bronnen. Saksen vielen met hun boten vanuit het noorden aan en maakten de kusten onveilig. Daarom legden de Romeinen een stelsel van versterkingen aan langs de Kanaalkust in Zuidoost

Engeland en in Nederland en België. Dit stelsel werd de **Litus Saxonicum** genoemd. Franken zorgden voor voldoende huurlingen om de strijd aan te binden. De Romeinse heersers kozen liever voor deze optie, dan daarvoor hun eigen dure soldaten op te offeren.
(Bron: De Gelderlander. 18 maart 2003)

centrum in tweestromenland

Het tussenrivierse

Mesopotamië wordt de bakermat van de Westerse beschaving genoemd. Hier in het land tussen Eufraat en Tigris, vandaag de dag Irak, stelden de Soemeriërs rond 3000 v. Chr. voor het eerst taal op schrift en werden onder meer het pottenbakkerswiel, de irrigatielandbouw en de wetgeving uitgevonden. In Mesopotamië waren ook de eerste steden van onze aarde te vinden en kwamen kunst en religie tot bloei.

De naam Mesopotamië is Grieks en is samengesteld uit de woorden *mesos* (tussen) en *potamoi* (rivieren). Het tussenrivierse land tussen de Eufraat en de Tigris wordt ook wel Tweestromenland genoemd. Tweestromenland is eveneens de naam van de in 1964 in Druten opgerichte historische vereniging voor het Land van Maas en Waal en het westelijk deel van het Rijk van Nijmegen. In 1967 wordt deze naam, in eerste instantie als 2- Stromenland of Twee Stromenland, voor het eerst gebruikt. Bovengenoemde vereniging heeft sinds 1986 in Wijchen een documentatiecentrum met dezelfde naam.

In 1988 werd in Maasbommel het streekhistorisch museum Tweestromenland geopend. Dit museum verhuisde zes jaar later naar Beneden-Leeuwen.

De gemeente Wijchen afficheert zich sinds 1990 als "Centrum in Tweestromenland". In 1992 werd in het Oudheidkundig Museum Frans Bloemen de tentoonstelling 'Wonen tussen Twee Stroom' georganiseerd. In hetzelfde jaar kreeg de nieuwe politieregio Gelderland-Zuid een district Tweestromenland, dat acht gemeenten in het land van Maas en Waal en het Rijk van Nijmegen bedient.

Vanuit Wamel opereert sinds 1994 de stichting Tweestromenland in Beeld en Geluid. Onder leiding van cineast Jos Kruisbergen legt deze club vrijwilligers verleden en heden van Maas en Waal op video vast. De lokale radio van Wijchen heet 2 Stromenland FM. Er

is ook een stichting Openluchttheater Tweestromenland, die elke zomer voorstellingen geeft in de kasteelruïne van Batenburg.

Tenslotte bestaat er nog een astrologische vereniging Tweestromenland, die niet alleen het tussenrivierse tot haar werkgebied rekent, maar ook de Betuwe en Arnhem en dus eigenlijk Driestromenland had moeten heten.

(Bron: De Gelderlander, 27 maart 2003)

Studierichting archeologie uit het slop halen

De Nijmeegse hoogleraren Michaël Erdrich en Eric Moormann zijn sinds kort onverwachts hoogleraar provinciaal-romeinse (Noord-europese) en hoogleraar klassieke (mediterrane) archeologie geworden. Geen gemakkelijke taak.

De beide hoogleraren geloven in de kracht van de geïntegreerde opleiding die Nijmegen biedt. Daarbij leren archeologen niet alleen hoe te graven..Ook volgen ze colleges Griekse en Romeinse geschiedenis, latijn en kunstgeschiedenis. Het levert volgens Erdrich en Moormann completere wetenschappers op. Moormann: " Ik heb niet zo'n behoefte om zoveel op te graven. Er is al zoveel materiaal dat nog bestuurd moet worden."

(Bron: De Gelderlander, 7 mei 2003)

Archeologisch kenniscentrum

"Nijmegen kan een centrum op het gebied van onderzoek van de Romeinse wereld zijn."

Prof. Michaël Erdrich (zie boven) is niet de eerste die het zegt. Al enige tijd klinkt de roep om meer samenwerking tussen alle deskundigen die Nijmegen op dit gebied in huis heeft.

Nijmegen is gezegend met het Bureau Archeologie van de gemeente, museum Het Valkhof met het daaraan verbonden Gelders Archeologisch Centrum, het bedrijf PANSa dat archeologische reconstructies maakt en het Bijbels Openluchtmuseum. En natuurlijk zijn er ook de vakgroepen klassieke en provinciaal-Romeinse archeologie aan de KU. Die universiteit heeft ook het nodige te bieden op het gebied van de vroege Middeleeuwen. Prof. Erdrich ziet onderzoek in Nijmegen als een mogelijkheid om de verbondenheid van de universiteit met stad en regio vorm te geven. Dat gebeurt onder meer door medewerking aan de grote geschiedenis van Nijmegen die de historische vereniging Numaga op stapel heeft staan. Bij de viering van 2000 jaar Nijmegen werkt de

afdeling archeologie - net als de stadsarcheologen - mee aan een speciale tentoonstelling in museum Het Valkhof.

Verborgten sporen stad vaker zichtbaar maken

"In Nijmegen, de oudste stad van het land, is geen traditie om de sporen van het verleden zichtbaar te maken". Dat moet snel veranderen vindt Paul Depla. Hij wil meer aandacht voor het geheugen van de stad. Een oproep naar meer besef van cultuurhistorie. Cultuurhistorie als argument, als uitgangspunt, als inspiratiebron of als eindresultaat. Subsidieverstrekking voor onderhoud en restauratie van monumenten (bvb. het Cellenbroederenhuis en projecten als de herontwikkeling van het Arsenaal, de LIMOS en de Hessenberg zijn hier slechts voorbeelden van. Bij de profilering van Nijmegen hoort een volwassen cultuurhistorisch bewustzijn. Daar draait het om ! De heer Depla is wethouder Ruimte, Wonen en Sport van de gemeente Nijmegen.

(Bron: De Gelderlander, 2 juni 2003)

Godenpijler

Met symboliek geladen zuil eert macht van keizer. De Romeinse godenzuil is hét bewijs dat Nijmegen de oudste stad van het land is. De pijler, in 1980 opgegraven, is een soort reclamepijler. De zuil moest de omgeving overtuigen van de allesomvattende macht van de Romeinse keizer. De goden moesten uitdrukken dat er met de Romeinen niet te spotten viel.

De Maastrichtse archeoloog Titus Panhuysen heeft afgelopen jaren de Nijmeegse godenpijler uitvoerig bestudeert. Hij bevestigt dat het een belangrijk bewijs is voor de ouderdom van Nijmegen. Hij heeft een poging gedaan de pijler te reconstrueren. In 1980 is immers maar een deel teruggevonden. Voor zijn reconstructie van de godenpijler baseert Panhuysen zich op meerdere redeneringen en bronnen.

Hij kijkt naar andere, vergelijkbare, gedenktekens en hun functies. Ook de architectonische maatvoering houdt hij in de gaten. Op grond daarvan komt hij tot een veronderstelde hoogte van 7,5 meter: zes kalksteenblokken, bekroond met een standbeeld. Van de ontbrekende figuren, waarvan alleen hoofd of voeten bewaard zijn gebleven, beredeneert hij de identiteit. Aanwijzingen daarbij zijn de attributen die ze bij zich dragen - zo heeft de godin Urania altijd een hemelglobe in haar hand. Het hele monument blijkt geladen van

symboliek. Zo is er de symboliek die aanstuurt op een verheerlijking van de keizersdynastie van Augustus. Daarom plaatst de archeoloog een beeld van Augustus bovenop de zuil. Verering van de in triomf afgebeelde keizer Tiberius krijgt vorm door een afbeelding van zijn *genius* op het paneel boven hem. De *genius* is het 'goddelijk wezen' of de beschermgeest van de keizer. Die *genius* zou op de panelen aan weerskanten vergezeld zijn geweest van de *Lares Augusti*, de "huisgoden" van de Augusteïsche dynastie. Maar het zouden volgens Panhuysen ook de personificaties van de deugd en eer kunnen zijn geweest. Het paneel onder Tiberius bevatte een afbeelding van oorlogsgod Mars, die de Romeinen hielp de overwinning te behalen. Hij gold ten tijde van Augustus als beschermer van de *Pax Romana*. Links en rechts van Tiberius zijn een vredelievende Apollo, zonder wapens, en diens zuster Diana afgebeeld. Zij golden als beschermers van de keizers. Aan de achterzijde van de pijler staat Ceres afgebeeld. De moeder van Tiberius, Livia, wordt met deze godin geassocieerd. Zo stralen al deze afbeeldingen hun glorie af op Tiberius en Augustus, de keizerlijke familie. De afbeelding van Ceres heeft nog een andere betekenis. Zij staat in relatie met het beeld van Bacchus dat erboven was geplaatst. Deze god van de wijnbouw was ondergeschikt aan Ceres en werd in haar tempel vereerd. Onder Ceres is een riviergod afgebeeld. Ceres als godin van de aarde, wordt daarmee vergezeld door het water. Om die symboliek te completeren zijn er nog goden voor hemel en onderwereld nodig. Die zijn inderdaad terug te vinden in de godin Urania, die het heelal en de sterren representeert, en Pluto, de god van de onderwereld. Zij flankeren de riviergod. De totale symboliek is duidelijk: de keizer heeft alles in zijn macht: onderwereld, bovenwereld, aarde, water en hemel. Panhuysen denkt dat op de verloren gegane panelen plaats was ingeruimd voor Juno, Minerva, Mercurius en Hercules. Die goden staan meestal afgebeeld op verwante monumenten.

Litteratuur; *Museumstukken VIII* De Romeinse godenpijler van Nijmegen door Titus A.S.M. Panhuysen.
ISBN 90-6829-072-X
(Bron: De Gelderlander, 27 juni 2003)

Stonehenge,

Vagina van Moeder Aarde.

De reusachtige stenen van Stonehenge in het Zuid-Engelse graafschap Wiltshire blijven de gemoederen bezighouden. Vooral wat de dieperliggende betekenis is van de 4000 jaar oude Keltische

tempel. Canadese gynaecologen menen nu dat de stenen de vagina van Moeder Aarde symboliseren. De wetenschappers stelden in het 'Journal of Royal Society of Medicine' dat de opstelling van de stenen, zeker vanuit de lucht bekeken, lijkt op het geslachtsorgaan van de oermoeder. Zij stond in veel oude culturen symbool voor het leven en werd om die reden vereerd.

(Bron: De Telegraaf, 12 juli 2003)

Oudste huis

Archeologen hebben het oudste huisje van West-Nederland - dat tot nu toe bekend is - gevonden bij Schipluiden in Zuid-Holland. Het huisje (4 x 6 meter) is waarschijnlijk tussen 3800 en 3600 v. Chr. gebouwd.

(Bron:

Vermoeden spectaculair grafmonument

Gravers van Bureau Archeologie van de Gemeente Nijmegen vonden onlangs op de kop van de Weurtseweg (Nijmegen) een deel van de belangrijkste weg naar Ulpia Noviomagus en Romeinse graven langs deze weg. Ze vermoeden dat één Romeins graf een ronduit spectaculair grafmonument heeft gekend met een basis van acht bij minstens vier meter en een hoogte van vijftien tot twintig meter.

Uit "eeuwen geleden al scherp contrast".

(Bron: De Gelderlander, 4 september 2003)

Ieder kan nu zien wie er woonde binnen de stadsmuren van Nijmegen

Binnenkort kan iedereen via internet de bewoningsgeschiedenis van de Nijmeegse stad binnen de wallen volgen over de periode 1655 tot 1832. Het Archief heeft de resultaten van het jarenlange werk van de vrijwilligersgroep Nijmegen in kaart gebracht gebundeld. Het heeft geresulteerd in een bestand van eigenaren van de ruim 2600 percelen binnen de stadsmuren van Nijmegen over de genoemde periode. Dit bestand is gekoppeld aan oude en moderne kaarten van het gebied. Bezoekers van de website kunnen gegevens over deze eigenaren letterlijk in kaart brengen. Dat gebeurt via oplichtende kleuren op de gedigitaliseerde kaarten. Het Archief lanceerde de website op 25 september il. De Nijmeegse site is een proef van een landelijk project van de samenwerkende archieven

DIVA (de vereniging voor de documentaire informatievoorziening en het archiefwezen). Het landelijk project heet De Woonomgeving. Uitgangspunten daarbij zijn de kaart en registratie waarmee in 1832 het onder Napoleon ontworpen systeem van grondbelasting werd doorgevoerd. Dat was het startpunt voor het moderne kadaster. De Woonomgeving is uitgemond in een landelijke website met scans van alle oudste bewaard gebleven kadastrale kaarten en overzichten van perceelseigenaren. Iedereen kan nu door zijn postcode op te geven, zien hoe zijn woonomgeving er in 1832 heeft uitgezien en wie eigenaar was van de grond.

www.tensingsks.com/diva/main.htm

(Bron: De Gelderlander, 19 september, 2003)

Een betere naam voor de Waalsprong: Nijlent, Batouwe of Griffburg

De redactie van De Gelderlander riep onlangs lezers op een andere naam voor de Waalsprong te verzinnen. Bijna 100 reacties en meer dan honderd vijftig suggesties kwamen er binnen. Zoals. Overbetuwe- Zuid, H'Oppidum Batavorum, Lent of Hope en Glory. Opvallend vaak dook de naam Batouwe op. Een naam die verwijst naar de oude Bataven, de oervaders van Nederland. "En je legt meteen een link met het verleden van Nijmegen als oudste stad van Nederland. Een stad die niet alleen een Romeins verleden kent, maar ook een Bataafs", aldus inzender Miesje Spruit. Een goede tweede is Nijlent. Nij in het Betuws dialect staat voor nieuw en Nij ook de eerste twee letters zijn van Nijmegen. "Mooier kan dus niet, aldus de inzenders".

(Bron: De Gelderlander, 25 september 2003)

Romeins Maas en Waal

Het Land van Maas en Waal was zo'n tweeduizend jaar geleden een, belangrijk Romeins handelsgebied. Bovendien zorgden plaatselijke boeren voor de levering van voedsel aan de in en rond Nijmegen gelegerde Romeinse garnizoenen. Tot voor kort werd gedacht dat Maas en Waal in die tijd een zompig gebied was met veel water en wat bos: 'onland' waar niemand woonde. Het tegendeel blijkt waar te zijn, zo wordt duidelijk uit recente opgravingen in uitbreidingsgebied De Ret in Beneden-Leeuwen. Die tonen aan dat Maas en Waal in de Romeinse tijd welverend en redelijk dicht bevolkt moet zijn geweest.

Een en ander wordt bevestigd door spullen die tijdens ontgrondingswerkzaamheden in de uiterwaarden tussen Wamel en Dreumel tevoorschijn zijn gekomen.

Sinds op grond van nieuwe wetten archeologisch onderzoek op nieuwe bouwplekken verplicht is, zijn de inzichten totaal veranderd.

Conclusies wijzen uit dat er een complex van woningen moeten hebben gestaan: een omvangrijke nederzetting, waarvan de kern waarschijnlijk verborgen ligt onder de vijftien jaar geleden gebouwde huizen.

Burgemeester Steenkamp van West Maas en Waal: Deze opgravingen zijn bijzonder. Die historie van die plek moeten we koesteren door niet onzorgvuldig om te gaan met wat er in onze bodem.

De vondsten op de Ret zijn voor het streekmuseum Maas en Waal aanleiding om een bescheiden archeologische expositie in te richten.

"We willen laten zien wat er in die oude tijden in Maas en Waal aan de hand was, aldus museumwoordvoerder Piet Luites."

Extra aandacht voor cultuur-historie Nijmegen

Dat belooft wethouder Depla. Hij wil in 2004 onder meer geld vrijmaken voor restauratie en extra onderhoud aan de Stratemakerstoren, de Looimoten en de Wolfskuil en de Waag. Bovendien wil hij een aantal panden in Hees en Neerbosch-Oost voordragen voor de gemeentelijke monumentenlijst. Daarmee wil hij het bijzondere karakter van die wijken beschermen. In het jubileumjaar 2005 wil hij samen met het Valkhofmuseum een grote overzichtstentoonstelling van het Romeinse verleden van de stad presenteren.

(Bron: De Gelderlander, 11 oktober 2003)

Ramses I terug in Egypte. De mummie van, naar wordt aangenomen, farao Ramses I ligt in een kist in het Egyptische Museum in Cairo. Na een verblijf van 140 jaar in 'ballingschap', het laatst in de Verenigde Staten, kwam hij afgelopen weekeinde terug in zijn vaderland. In Egypte is enthousiast gereageerd op de terugkeer van de 3000 jaar oude mummie. De mummie werd met militaire muziek verwelkomd in het nationale museum in Cairo waar hij tijdelijk wordt tentoongesteld. Ramses I regeerde het land van 1293 tot 1291 v. Chr. en was de oprichter van de 19e dynastie van Egyptische farao's. Hij is veel minder bekend dan zijn kleinzoon,

Ramses II, die militair succesvol was en enorme tempels liet bouwen in Egypte.

(Bron: De Telegraaf, 27 oktober 2003)

Schokland weer door water beschermd

Op 11 november jl. heeft Prins Willem-Alexander een nieuw wateraanvoerstelsel rond het voormalige eiland Schokland in werking gezet. Het stelsel zorgt ervoor dat de grond rond Schokland, dat op de prestigieuze Werelderfgoedlijst van de Unesco staat, niet verder uitdroogt. Deze uitdroging is desastreus voor het behoud van de archeologische schatten in de grond rondom het voormalige eiland in de Zuiderzee. Door de uitdroging van de bodem met twee meter dreigen belangrijke bodemschatten worden blootgesteld aan zuurstof.

(Bron: De Telegraaf, 12 november 2003)

MUSEA:

BENEDEN LEEUWEN

STREEKHISTORISCH MUSEUM TWEESTROMENLAND ; Past.
Zijlmansstraat 3 ; tel. 0487 - 595002

expositie: "de schoolklas".

Openingstijden: iedere zondag-, dinsdag- en woensdagmiddag
van 14.00 - 17.00 uur.

van 12 november tot 5 januari 2004.

CUIJK: Grotestraat 62; tel. : 0485- 316221

WWW.amerikamuseum.nl

e-mail: info@amerikamuseum.nl

openingstijden: di t/m vrijdag van 10.00 - 16.30 en op zondag van
13.00 - 16.30 uur.

Een nieuwe *expositie: Over-leven, indianen van Noord Amerika*. Het handelt over wonen en leven van indianen in zes grote regio's met name het Noordwesten, het Grote Bekken, het Zuidwesten, de Prairie, het Noordoosten en het Zuidoosten.

HALTERN AM SEE

- ligt aan de Via Romana -

Westfälisches Römermuseum, Weseler Strasse 100, tel. 0049 -
02364- 93760/937630

di-vr 9.00 - 17.00 uur, za/zo 10.00 - 18.00 uur

MOOK

In een daar opgezette expositie worden thans werken van 'de Plasmolense Groep' - een idealistische groep schilders rond 1900 - (met o.a. Jacques van Mourik, Dirk Ocker, Leo Niehorster, Gerard Cox, Henk Cornelder, de schilderes Jopie van Kampen en de thans nog levende schilder Joop Uittenboogaard) getoond door de Mookse kunststichting " Jacques van Mourik". Plaats: gemeentehuis Mook (elke maandag en dinsdag van 9.00 - 12.00 uur). Wie de expositie graag bekijkt met een uitgebreide toelichting over de kunstenaars en hun werk, kan deelnemen aan twee zaterdagrondeleidingen (20 oktober en 17 november) van de Stichting Jacques van Mourik. De rondleiding duurt 1,5 uur en kost 7,50 euro p.p. Aanvang **14.00 uur**. Wel van te voren telefonisch aanmelden op 024 - 6961381 .

NIJMEGEN

MUSEUM HET VALKHOF

- ligt aan de Via Romana -

Kelfkensbos 59, tel. 024 -3608805;

di-vr. 10.00-17.00 uur; za/zo/feestdagen

12.00 - 17.00 uur

Juniorlab

Het juniorlab is elke zondag en 1° woensdag van de maand open van 13.00 tot 17.00 uur. Het is een restauratiewerkplaats waar jonge bezoekers (van 7 t/m 13 jaar) als echte restauratoren en archeologen zelf onderzoeken uitvoeren.

RINDERN (Duitsland)

- ligt aan de Via Romana tussen Nijmegen en Xanten -

Museumpje Forum Arenacum aan de Via Romana. Met overwegend Romeinse vondsten. Tacitus kende Rindern al als Arenacum. Dit museum is op 1 april II. geopend. Openingstijden:

zaterdag van 15.00 - 17.00 uur; zondags van 11.00 tot 12.30 uur en van 15.00 tot 17.00 uur. Meer informatie staat op de website: www.forum-arenacum.de.

Volgend nummer :

Na volgende nieuwsbrief verschijnt rond 15 maart 2004.

Kopy inleveren vóór 15 februari 2004

Eindredactie: Veenhof 13-03; 6604 AT Wijchen

tel. 024 - 6413180

Museum Kasteel Wijchen

Kasteellaan 9, 6602 DA Wijchen
Postadres : PB 9000, 6600 HA Wijchen
tel : 024-6424744
fax: 024-6492208

OPENINGSTIJDEN:
vrijdag van 11.00 - 17.00 uur
zaterdag/zondag van 13.00-17.00 uur